

Anna Czarnota-Borys
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie

XXVI MAŁOPOLSKIE DNI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO „NIC DZIWNEGO”

W dniach 18–26 maja 2024 roku odbyła się XXVI edycja Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego. Jej hasło przewodnie – „NIC DZIWNEGO” – miało za zadanie podkreślić znaczenie, jakie w szeroko pojętej kulturze mają ekscentrycy oraz osoby kreatywne i wrażliwe na sztukę, czyli ci, którzy często bywają postrzegani jako szaleni, a także twórcy szukający ukojenia w sztuce w sytuacji chorób i kryzysów psychicznych. Może nie zawsze mieszczą się oni w społecznych ramach, ale zdecydowanie sprawiają, że świat staje się ciekawszy i piękniejszy.

18 i 19 maja 2024

Klasztor i kościół oo. Bernardynów w Krakowie

Dwór w Biskupicach koło Wieliczki

Budynek nr 5 na Wawelu

Po **klasztorze i kościele oo. Bernardynów** zwiedzających oprowadzali historyk sztuki Wojciech Sowała oraz przewodniczka Anna Sokulska, a po ogrodzie klasztornym ogrodniczka Bożena Szewczyk-Taranek (spacer pt. *U stóp Wawelu*) oraz architektka krajobrazu Katarzyna Hodor. Można było też zobaczyć bibliotekę oo. Bernardynów, o której opowiadał ojciec Nazariusz Popielarski, introligatornię (z bratem Stanisławem Augustynem) oraz dawny refektarz (z o. Barnabą Olszewskim, gwardianem wspólnoty klasztornej). W niedzielę odbyły się cztery wykłady: *Św. Szymon z Lipnicy i „biuro cudów” na Stradomiu* (dr Maciej Starzyński), *Św. Bernardyn ze Sieny. Kult, obrazy, emocje* (dr Zoltan Gyalokay), *Początki Bernardynów w Krakowie* (o. dr Aleksander Sitnik), *Bernardyński „taniec śmierci”* (dr Michał Kurzej) oraz warsztat i spacer po ogrodzie dla rodzin z dziećmi od siódmego roku życia, pt. *Ogrody migrujące – jak przyroda współtworzy wielokulturowe dziedzictwo?*, które poprowadziły edukatorki ze stowarzyszenia Salam Lab.

Ogród przy klasztorze oo. Bernardynów w Krakowie. Fot. J. Grzeszczuk

Dwór w Biskupicach można było zwiedzać z jego gospodarzami: Krzysztofem Rzoncą, wnukiem przedwojennego właściciela dworu Mieczysława Waltera, oraz Antonim Rzoncą, jego prawnukiem, a także z historyczką sztuki dr Katarzyną Moskal. O ponownym zasiedleniu dworu opowiadała artystka Lucyna Nieniewska (prywatnie gospodyni dworu, żona Krzysztofa Rzoncy).

Możliwe było też zwiedzanie pobliskiego **kościółka św. Marcina**, po którym oprowadzała historyczka sztuki Barbara Łepkowska, a dr Katarzyna Moskal snuła opowieść pt. *Duch Duchaków u św. Marcina*. Przez cały weekend w dworskim ogrodzie działała kawiarenka plenerowa (prowadzona przez „Słodki Stół” z Trąbek); można było także uczestniczyć w spacerze z architektką krajobrazu dr Anną Steuer-Jurek.

Dwór w Biskupicach. Fot. J. Grzeszczuk

W niedzielę 19 maja na zwiedzających czekała nie lada gratka – niedostępny na co dzień dla osób postronnych **budynek nr 5 na Wawelu**, w którym obecnie mieści się część administracyjna muzeum. Po znajdującym się w nim rezerwacie archeologicznym oprowadzali kustoszka Zamku Królewskiego na Wawelu Marta Graczyńska (*1000 lat wawelskiej historii*) oraz historyk Jakub Studziński (*Co ma Wawel do bernardynów*), po przestrzeniach biurowych dyrektor Andrzej Betlej (*Spojrzenie dyrektora*), a po miasteczku wawelskim kustoszka Magdalena Młodawska (*Historia miasteczka wawelskiego*). Podczas spaceru po rezerwacie archeologicznym i części administracyjnej nr 5 można było wysłuchać opowieści dr. Michała Wiśniewskiego

Kościół św. Marcina w Biskupicach. Fot. J. Grzeszczuk

o wawelskiej działalności Adolfa Szyszko-Bohusza, a w budynku nr 5 – kustoszki zamku Anety Giebuty pt. *Marian Sigmund – klasyka polskiego designu na Wawelu*. Odbyła się również premiera filmu *Labirynt idei* w reżyserii Dominiki Mieltskiej-Jareckiej, który ukazuje architektoniczne i historyczne znaczenie budynku nr 5 oraz jego rolę w tysiącletnim dziedzictwie Wawelu. Film prezentowano kilkakrotnie: w Sali Mariana Sigmunda oraz w Baszcie Sandomierskiej.

25 i 26 maja 2024

Zespół szpitalno-parkowy w Krakowie-Kobierzynie,
Muzeum Jana Wnęka i kościół w Odporyszowie koło Tarnowa
Pałac Sanguszków w Tarnowie-Gumniskach

Zespół szpitalno-parkowy w Krakowie-Kobierzynie został zaprojektowany – z dbałością o każdy szczegół – na początku XX wieku, w oparciu o nowatorską ideę miasta ogrodu. I tu ciekawostka – widziany z lotu ptaka ma kształt motyla. Odwiedzających oprowadzali po nim historyk sztuki, a jednocześnie rzecznik szpitala Maciej Bóbr, terapeutka i bibliotekarka Anna Armatys (*Historia w pigułce – zakład dla nerwowo i umysłowo chorych w podkrakowskim Kobierzynie*), historyk sztuki i architekt dr Michał Wiśniewski

(*Miasto, które leczy*) oraz historyk Jakub Studziński. Po szpitalnym ogrodzie oprowadzała z kolei architektka krajobrazu dr Anna Stanisławska (*Obłądne ogrody – krajobraz i terapia*). Można było też wysłuchać wielu ciekawych opowieści: *Na zapleczu* – o funkcjonowaniu najnowocześniejszego szpitala psychiatrycznego w międzywojennej Polsce (Maciej Bóbr, Anna Armatys), *Można oszaleć* – o osobliwym świecie szpitala psychiatrycznego (dziennikarka i pisarka Krystyna Rożnowska), *Kobierzyn wczoraj i dziś* – o historii szpitala (ks. Jan Klimek, ks. Grzegorz Wąchoł), *Leczenie kiły malarią* – o dawnych i współczesnych metodach leczenia psychiatrycznego (lekarze i psycholodzy: Agnieszka Fusińska-Korpik, Wojciech Korzeniowski, Irena Najbar), *Rozważania okołoschizofreniczne* (poetka, pisarka i malarka Sylwia Mensfeld) oraz *Arteterapia – teoria i praktyka* (Dobromiła Olewicz, Maciej Bóbr). W bogatej w wydarzenia ofercie przygotowanej przez gospodarzy, znalazły się również: recital przedwojennych piosenek kabaretowych w wykonaniu grupy teatralnej Warsztatów Terapii Zajęciowej w reżyserii Wojciecha Terechowicza pn. *Wyspy szczęśliwe*, wystawa archiwalnych fotografii ukazujących życie codzienne pacjentów i personelu szpitala w latach 1917–1939, czyli (*Nie*) *zwykła codzienność*, projekcje filmów o szpitalu Babińskiego (*100 lat szpitala Babińskiego, Kobierzyn. Cztery pory roku*), koncert organowy, a także liczne warsztaty dla dzieci i dorosłych, m.in. warsztaty plastyczne (z terapeutką Dobromiłą Olewicz), warsztaty ceramiczne (z terapeutką Małgorzatą Prus), warsztaty hortiterapeutyczne, czyli robienie własnych kieszonkowych ogródków (z terapeutką Elżbietą Filek) oraz warsztaty z plecienia makram (z terapeutką Iwoną Olczykowską). Możliwe było też zwiedzanie kaplicy, wystawy *Uważaj na głowę* (z jej twórcami Marcinem Laszczakiem i Pawłem Podgórskim), wystawy prac Marcina Babły, artysty z kręgu art brut (*Obrazy zmyślone*) oraz pracowni i plenerowej galerii rzeźb balansujących Jerzego „Jotki” Kędziory. Przez cały weekend odbywał się kiermasz prac wykonanych podczas terapii artystycznej (na terenie zabytkowej pralni), a także działało bistro „Tymiankowo”, które w szpitalu prowadzone jest przez jego byłych pacjentów.

Muzeum Jana Wnęka i kościół w Odporyszowie koło Tarnowa. Śladami Jana Wnęka, rzeźbiarza, wynalazcy i lotnika zwanego *Ikarem znad Dunajca*, wraz ze zwiedzającymi spacerowali historyk dr Krzysztof Moskał, ks. proboszcz Janusz Oćwieja, przewodnik Mateusz Tomaszczyk oraz etnograf Grzegorz Graff. Możliwe było też indywidualne zwiedzanie Muzeum Jana Wnęka, w którym, specjalnie na Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego, umieszczono jego model „lotów” ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Pośród odświeżonych rzeźb Jana Wnęka zaprezentowano również animowaną etiudę pt. *Poświst* stworzoną w technice 3D przez Marcina Solarza i Pawła Szelesta z zespołu Regionalnej Pracowni Digitalizacji Małopolskiego Instytutu Kultury w Krakowie.

Uczniowie ze Szkoły Podstawowej im. Jana Wnęka w Odporyszowie zaprezentowali przedstawienie pt. *Jan Wnęk. Ten, który ptakom pozazdrościł*. Były też warsztaty konstruktorskie dla dzieci i dorosłych, które poprowadził Mirosław Bury z Muzeum Etnograficznego w Krakowie (*Nic dziwnego, że lata*), przejazdy bryczką, pokazy puszczenia latawców pn. *Podniebne akrobacje* (Jan Wieloch, pasjonat i instruktor modelarstwa), pokaz filmu *Człowiek z powietrza – śledztwo śladami Jana Wnęka, prekursora awiacji* oraz – co zawsze mile widziane przez wszystkich gości – kiermasz lokalnych produktów i specjaltów.

Pałac Sanguszków w Tarnowie Gumniskach zbudowano pod koniec XVIII wieku, a jego dalsza rozbudowa miała miejsce w latach 30. XIX wieku, kiedy to oficjalnie stał się siedzibą rodową. Przez wiele lat był on niemyym świadkiem niezwykle intrygujących dziejów rodziny, które zakończyły się wraz ze śmiercią ostatniej z rodu Sanguszków – Konstancji – w 1946 roku. Wtedy też pałac stał się siedzibą Tarnowskiej Szkoły Ogrodniczej, przekształconej później w działające do dziś Technikum Ekonomiczno-Ogrodnicze.

Pałac w Tarnowie Gumniskach. Fot. E. Romanowska

Po pałacu zwiedzających oprowadzały historyczki sztuki Barbara Bułdys i Barbara Łepkowska oraz uczniowie Zespołu Szkół Ekonomiczno-Ogrodniczych w Tarnowie: Klaudia Kapka, Aniela Franczyk, Kamila Sztorc, Anna Pabian i ich nauczycielka, pasjonatka lokalnej historii, Agnieszka Klugiewicz. Po pałacowym ogrodzie – poszukując największych perełek dendrologicznych – spacerował przyrodnik Dawid Masło (*Nic dziwnego – ale czy wszystko normalnie?*, który również opowiadał o sekretnym życiu drzew (*Nic dziwnego – to tylko drzewa*). Ogród wszystkim chętnym pokazywały również: architektka krajobrazu Agnieszka Greniuk, a także Iwona Kapustka, emerytowana nauczycielka Zespołu Szkół Ekonomiczno-Ogrodniczych w Tarnowie, prezeska Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Tarnowskiego Ogrodnika im. Władysława Woźnego. Można było też zobaczyć **kolekcję Sanguszków** znajdującą się w Oddziale **Muzeum Ziemi Tarnowskiej – Muzeum Ratusz** (*Z pasji do piękna*), przespacerować się śladami Sanguszków po Tarnowie z historykiem dr. Krzysztofem Moskałem oraz na **Starym Cmentarzu** wysłuchać opowieści dr. Tadeusza Mędzelowskiego *Zawiłości pałacowej kaplicy Sanguszków*.

Spotkaniom, spacerom i opowieściom towarzyszył przez cały weekend szkolny piknik ogrodniczy, podczas którego odbywały się zawody sportowe, przejażdżki konne, warsztaty dekoracyjne pn. *Przyroda w słoiku* oraz pokazy carvingu, dekorowania ciast i bukieciarstwa.

Małopolskim Dniom Dziedzictwa Kulturowego od 2012 roku towarzyszą pisane specjalnie na nie książki, których autorami i autorkami są pisarze i pisarki związani z Małopolską. Pozwalają one poznawać dzieje zabytków poprzez opowieści o ludziach, którzy je budowali lub w nich mieszkali. Ich

Zbiory Sanguszków w Muzeum Ziemi Tarnowskiej. Fot. J. Grzeszczuk

Kaplica Sanguszków na Starym Cmentarzu. Fot. J. Grzeszczuk

podstawę tworzą rozmowy z gospodarzami tych miejsc, a także z miłośnikami lokalnych historii oraz archiwalne zdjęcia. Do tej pory ukazało się ich już trzynaście. W tym roku tego zadania podjął się Radek Rak, laureat Nagrody Literackiej NIKE w 2020 roku za książkę *Baśń o węzowym sercu albo wtóre słowo o Jakóbie Szeli*. Publikacja MDDK nosi tytuł *Nic dziwnego*. A co w niej znajdziemy? „Tę książkę zaludniają wizjonerzy, ekscentrycy, outsiderzy. W swoich czasach uważani byli za dziwaków – jak spojrzymy na nich dziś? Na rzeźbiarza samouka, który ma też drugą pasję: mozolnie konstruuje skrzydła i marzy, by wzlecieć na nich z przykościelnej wieży... Albo na wawelskiego stróża, który zapuszcza się w klasztorne korytarze, by rozwikłać pewną zagadkę kryminalną. Dziwne mogą się wydawać życiowe wybory dwóch księżniczek, siostr Sanguszko, ale czy można dyskutować z miłością, przywiązaniem, poczuciem odpowiedzialności?... Dziwny jest dom zasiedlany przez duchy z przeszłości i przyszłości, które nie mają pojęcia, że są duchami. Dziwnym miejscem jest taki szpital, w którym przyroda i sztuka stanowią dwa mocne elementy przywracania pacjenta do zdrowia. Zwykle szpital wyobrażamy sobie zgoła inaczej... Wydarzenia historyczne łączą się tu z wytworami wyobraźni, a czasem trudno je rozróżnić, bo rzeczywistość bywa dziwniejsza od literatury”¹. Zachęcamy do lektury! Książka dostępna jest na stronie Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego w formie PDF oraz w formie e-booka.

¹ Małopolskie Dni Dziedzictwa Kulturowego, *Nic dziwnego*. Pozyskano z <https://dniedziedzictwa.pl/ksiazka/nic-dziwnego/> (dostęp 21.10.2024).